

Ooit zullen we elkaar alles vertellen

Daniela Krien

Ooit zullen we elkaar
alles vertellen

Vertaald uit het Duits
door Hilde Keteleer

Anthos|Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van
het Vlaams Fonds voor de Letteren

ISBN 978 90 414 1964 4

© 2011 Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin. Published by Graf Verlag

© 2012 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Hilde Keteleer

Oorspronkelijke titel *Irgendwann werden wir uns alles erzählen*

Oorspronkelijke uitgever Ullstein Buchverlage GmbH

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Agnieszka Urbańczyk

Foto auteur © Gerald von Foris/Graf Verlag

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voor Christian, Clara en Rosa

En de liefde werd de bron, het begin van de wereld en
de heerseres van de wereld;
maar al haar wegen zijn bezaaid met bloemen en bloed,
bloemen en bloed.

– Knut Hamsun, *Victoria*

1

Het is zomer, een hete, heerlijke zomer. De boerderij is een driekantshoeve. Het langgerekte vrijstaande woonhuis in het midden heeft twee verdiepingen en een grote zolder; aan de linkerkant grenst de schuur; via een grote houten poort kom je er aan de voorkant in en achter weer uit. Een paar meter daarachter staat een breed, plat houten gebouw – de houtzagerij. Weiden en hooilanden strekken zich uit tot aan de rivier; een eind stroomopwaarts, net voor een oude wal, staat een halfvervallen loods. Op de andere oever verheft zich een steile dichtbeboste helling.

In het rechterzijgebouw zijn de runderen en kippen ondergebracht. Erachter, in een houten huisje op palen, zitten de ganzen op een laag zaagsel en hooi. In een aanbouwsel, dat de ruim dertig meter lange stal met nog eens tien meter verlengt, staan de voertuigen. Net als in de schuur en de stal leidt ook hier een grote poort naar binnen en een even grote aan de achterkant weer naar buiten. Als je van daaruit naar links kijkt, zie je aan de rand van de moestuin de schaapstal; recht voor je zie je omheinde graslanden en de spoordijk en, achter de spoorweg, op een zekere afstand

maar toch duidelijk herkenbaar: de Hennerhoeve.

De Brendel- en Hennerhoeve zijn de grootste boerderijen in het dorp. Er wordt gezegd dat bij Henner alles nog van voor de oorlog is: de meubels, de kachels, de vloeren en de kleine, slecht sluitende raampjes. Het moet daar 's winters koud zijn. De Brendels zijn heel wat moderner, die hebben zelfs centrale verwarming. Als je het huis binnenkomt, loop je een halletje in. Links en rechts leiden deuren naar de keuken en de woonkamers, recht voor je loopt een trap naar boven; achter de trap bevinden zich de deur naar de moes-tuin en de kelderingang.

In de kamers beneden wonen Siegfried, Marianne en Lukas, op de eerste verdieping Frieda en Alfred, en de zol-der is voor ons, Johannes en mij.

In de keuken, het grootste vertrek van het huis, staat nog de oude kachel waarop ook kan worden gekookt. Maar groot-moeder Frieda is intussen allang gewend aan de elektrische kookplaat. De zitmeubels zijn ouder dan Frieda, de grote eettafel in het midden en de massieve keukenkast even-eens. Alleen de hangkasten en een werkblad stammen uit de DDR-tijd. Alles is schoon en opgeruimd; maar het is er altijd donker. Nu, in de zomer, staan de ramen meestal open. Het zijn oude ramen met draaibare knoppen; er brokkelt witte lakverf af. Het lage plafond beklemt en beschermt tegelijk.

Siegfried, de vader, zit aan tafel. De schaduw van de mach-tige kastanjeboom op het erf laat slechts kleine flarden avondlicht door het raam binnen. Niemand praat; de ge-zichten worden zo spaarzaam beschenen dat ik ze nauwe-lijks kan onderscheiden.

Een voor een gaan ook de andere familieleden zitten. Moeder Marianne, grootmoeder Frieda, de oude Alfred, die

men vroeger de knecht zou hebben genoemd, de broers Johannes en Lukas.

Siegfried snijdt van het grof gemalen brood een duimdikke snee af en smeert er boter op. Hij neemt er een paar stukken bij van de rode paprika die zijn vrouw heeft voorgesneden. Hij eet langzaam en zwijgend. Daarna zegt hij glimlachend: ‘Het is goed dat we nu paprika kunnen kopen, dat is heel gezond, wisten jullie dat?’ Hij kijkt op zonder zijn hoofd te heffen.

De zonen antwoorden niet. Marianne, zijn vrouw, knikt en zegt: ‘Er zal weldra nog veel meer zijn.’ Siegfried pakt het bord met de paprika en houdt het Frieda voor. ‘Probeer eens, moeder,’ zegt hij, terwijl hij aanmoedigend knikt.

Ik kijk rond en probeer de leefregels van het huis te begrijpen; ik ben hier nog niet lang. Op een zondagochtend in mei heeft Johannes me gezegd: ‘Vandaag breng ik je niet naar huis. Mijn ouders willen met je kennismaken.’ Toen ben ik gebleven en niet meer weggegaan. Nu is het al juni.

We eten zwijgend verder. Ik luister naar de kauwgeluiden van de anderen. Bij Alfred valt er het meest te horen. Hij mompelt, zonder naar Siegfried te kijken: ‘Liese moet vannacht kalveren. Alles wijst erop.’ Siegfried knikt en kijkt uit het raam naar de stal.

Johannes komt traag en met neergeslagen ogen overeind. ‘Ik ga nog even weg, vrienden zien – in de stad.’

‘Met de motor?’ vraagt Marianne, die ook opstaat.

‘Ga allebei weer zitten!’ De stem van de vader heeft nu die zachte, dreigende klank waar ik van houd en een beetje bang van ben. De anderen zijn niet bang.

‘Neem je me niet mee, Johannes?’ vraag ik, ik boor mijn blik in zijn gebogen hoofd. Maar hij kijkt niet op. Antwoordt ook niet. Blijft staan en gaat dan de kamer uit. Zwijgend.

Er loopt een straat langs de twee boerderijen, en twee smalle weggetjes leiden naar de huizen. Aan de andere kant van de straat, zo'n driehonderd meter van de hoeven, ligt het dorp. De dorpsstraat is aan twee kanten omzoomd met lindebomen, die nu in juni een zware geur verspreiden. Dicht bij de brug over de rivier staat taverne De Linde.

Daarachter zijn de huizen en kleinere boerderijen, het postkantoor, de staatswinkel en de kerk in een cirkel rond de dorpsvijver gerangschikt. Tussen de huizen slingeren zich smalle stegen die leiden naar andere huizen en boerderijen. Een van de wegen die straalvormig uit de dorpskern weggeleiden loopt lijnrecht naar twee platte betonnen gebouwen die eruitzien alsof ze lukraak in de weiden zijn neergekwakt – het plaatselijke kantoor van de landbouwcoöperatie. Daarachter prijkt trots de grote varkensstal van de coöperatie.

Het is een speciaal dorp. De oorlog noch de DDR heeft het kunnen vernietigen, zegt Frieda vaak. Behalve een paar woonhuizen en de coöperatie zijn er weinig nieuwe gebouwen. Dat heb je niet meer vaak, en tijdens het weekend komen hier dan ook graag stadsmensen wandelen.

Buiten op het erf lopen de kippen rond. Marianne is vergeten ze binnen te halen. Uit een van de ramen boven ziet Frieda het en ze roept: 'Marianne, de vos komt de kippen stelen, na twintig jaar heb je het nog altijd niet begrepen. Als het donker wordt, moeten de kippen op stal.'

De oude kastanje werpt zijn schaduw over het hele huis, maar binnenkort gaat hij om, heeft Siegfried aangekondigd. Hij wil een nieuwe planten, de oude is te groot geworden.

Marianne loopt tot aan de rand van de schuur en kijkt

haar zoon na, hoe die wegscheurt op zijn zwartgelakte mZ*. Ik heb een sjaal uit haar klerenkast gehaald en die om mijn schouders gedaan. Vanuit de deur kijk ik naar haar. ‘Staat je goed,’ zegt ze als ze terugkomt, en: ‘Er zal hem heus niks overkomen.’

Ik maak me geen zorgen. Zij is het die niet zal rusten voor hij weer thuis is. De laatste tijd zijn er verschillende dodelijke ongevallen in de straat gebeurd. Er was ook een vriend van Johannes bij. Ik blijf rustig staan en blaas sigarettenrook in de gezonde buitenlucht; daarna help ik haar de kippen naar binnen te jagen.

Het is haast middernacht als ik het knetteren van de mZ hoor en ten slotte het stilvallen van de motor. De zolderkamers houden de hitte van de dag vast; ik heb mijn zomerjurk uitgedaan en een wit nachthemd aangetrokken dat ik in een van de vele kisten op zolder heb gevonden. Frieda heeft het vroeger zeker nog gedragen.

Als ik uit het achterraam kijk, strekt zich voor mijn ogen het wijde heuvelige landschap met zijn snelstromende rivier uit; ik zie de bossen en de koeien in de weiden. Aan de voorkant kijk ik uit op het erf en het gebladerte van de kastanje, die wordt bevolkt door vogels, en uit het gevelraam op de weiden, de schaapstal en de spoorweg tot aan de Hennerhoeve. Het was pas toen ik hier introk dat ik begreep hoe mooi dit landschap is. Op dit ogenblik kan ik me geen betere plek indenken.

Maar nu is het nacht, en ik zie alleen Johannes die zijn motorfiets in de loods duwt, weer buitenkomt, een sigaret opsteekt en naar boven kijkt. Hij kan me niet zien. Ik heb

* Een motorfiets uit de DDR-tijd (vert.).

het licht uitgedaan, zodat ik de spinnen, die zich de hele tijd aan doorzichtige draden van het plafond laten zakken, niet meer hoeft te verdragen. Ik vind ze vies, en ik weet dat hij mijn kinderlijke angst belachelijk vindt.

Hij was in de stad, bij de kunstenaars.

Als hij de kamer in komt, doe ik alsof ik slaap. Hij gooit zijn kleren achteloos op de grond, poetst zijn tanden, te kort zoals altijd. Het is laat en morgen moeten we vroeg op. Ik zal nog maar eens liegen en zeggen dat ik pas het derde uur les heb, en ten slotte blijf ik gewoon in bed liggen tot hij terugkomt. Johannes zit in het laatste jaar; we zitten op dezelfde school, hij in klas twaalf en ik in klas tien. Toen ik nog bij mijn moeder en mijn grootouders woonde, moest ik elke dag de berg af naar het stadje – drie kwartier lopen was dat – en daarna met de bus verder naar de provinciehoofdstad. In totaal had ik een uur en een kwartier nodig. Terug ging het niet zo vlug, want dan moest ik de berg weer op.

Nu rijd ik meestal met Johannes op de motorfiets naar school, maar sinds een tijdje ga ik niet meer vaak. De uren die ik mis, tel ik al niet meer. Ik weet dat ik dit jaar niet haal. De ochtend breng ik door met boeken en sigaretten; 's middags rijden we vaak door de dorpen, en soms naar de stad, naar het kunstenaarscafé. Daar wordt al wodka en wijn gedronken voor het donker wordt, en er wordt de hele tijd gepraat. Johannes houdt daarvan; ik weet nog niet wat ik ervan moet vinden.

Later klimmen we dan de trap op naar onze spinnenkamer en vrijen we. Johannes doet het licht uit, hij is teder en zacht onder de dekens; nog nooit heeft hij me pijn gedaan. Hij is mijn eerste man. Ik denk dat ik van hem houd.

2

De volgende ochtend om tien uur – Johannes is allang op school – davert de vloer onder mijn blote voeten. Ik sta aan de wastafel voor de spiegel en borstel trots mijn lange haar; het kloppen kan ik echter niet negeren. Het komt uit de woning onder ons, het komt van Frieda. Ze staat in de kamer van Alfred, met de bezem in haar kapotgewerkte handen, en ze slaat met het uiteinde van de steel tegen het plafond. Niets aan te doen, ik moet naar beneden. Als ik niet kwam, zou ze met een pollepel tegen de radiator kloppen – net zolang tot ik kwam. Ze weet dat ik spijbel. Ze is het er niet mee eens, maar nu ik er toch ben, kan ik net zo goed helpen koken. Frieda is een praktische vrouw.

Op de vensterbank van het gevelraam ligt mijn boek; eigenlijk wilde ik in de tuin gaan lezen. Een beetje boos ben ik nu toch op Frieda, maar er zit niets anders op. Dimitri Karamazovs lotgevallen moeten wachten tot de aardappelen geschild en de uien gesnipperd zijn.

Arme Dimitri, zal Groesjenka je haar jawoord geven?

Als teken dat ik het heb begrepen klop ik met de houten steel van mijn haarborstel drie keer tegen de radiator. Ik mag niet met mijn voeten stampen, dan brokkelt de verf op de kamervloer en moet Alfred die opvegen. Voor ik naar beneden loop, doe ik de ramen open, giet ik de lavendel in de bloembakken en rook ik een eerste sigaret. Een heerlijke duizeling dwingt me even houvast te zoeken, ik leun op de vensterbank en kijk naar het erf. Daar staat Marianne voor de stal naar het nieuwe kalf te kijken. Het is Liese gelukt. Van drie tot vijf 's ochtends heeft ze gevochten, en ten slotte, niet helemaal zonder hulp, een gezond kalfje op de wereld gezet. Siegfried kwam er tegen vier uur bij, hij heeft lang toegekeken en uiteindelijk de lange rubberhandschoen over zijn sterke arm getrokken, een touw aan de voorpoten van het kalf gebonden en het ter wereld gezet. Nu staat het op wankele poten onder zijn moeder en zuigt uit haar tepels zijn eerste melk. Het is een zonnige dag. Later ga ik misschien met Johannes aan de oever van de rivier liggen en in zijn blonde haar woelen. Dat lijkt het enige te zijn wat hij van zijn vader heeft geërfd: het dikke blonde haar. Als de hitte ons heeft opgeladen, gaan we naar de oude loods bij de Wehr om het te doen. Zo noemt Marianne het als ze voor de badkamerdeur staat die je niet kunt afsluiten en Johannes en ik samen in bad gaan. 'Zijn jullie het aan het doen, of waarom duurt het zo lang? Siegfried komt dadelijk binnen, hij mag je niet in je blootje zien, Maria.' Dan moet ik altijd giechelen en steekt Johannes zijn hoofd onder water.

's Middags is er maaltijdsoep met stukjes vlees, uit eigen slacht natuurlijk. Ik ben eigenlijk vegetariër. Sinds oma Traudel me mijn lievelingskonijn Matze op een paaszondag

als gebrad serveerde en opa Lorenz pas na het eten zei dat het Matze was, heb ik geen vlees meer aangerod. Die arme Matze heb ik weer uitgekotst. Toen was ik twaalf; dat is nu haast vijf jaar geleden.

Siegfried heeft het niet op vegetariërs, hoewel hij er vóór mij nog geen heeft ontmoet. 's Zondags legt hij zwijgend het beste stuk vlees op mijn bord en ik leg het dan even zwijgend terug. Maar een paar keer heb ik stiekem toch een stuk geprobeerd en het smaakte werkelijk goed.

Gepraat wordt er zoals altijd nauwelijks. Siegfried is een man van weinig woorden, zoals de meeste mannen in het dorp. Maar als hij iets zegt, zwijgen we en luisteren we, ook als het onzin is, maar dat gebeurt zelden.

Hij ziet er moe uit. Hij is al acht uur op de been en het zullen er nog acht worden. In de zagerij moeten stammen tot planken worden verwerkt, de schapen moeten naar een andere wei worden gedreven, een kapot hek moet gerepareerd en de koestal moet uitgemest. Twee keer per dag wordt er gemolken, om vijf uur 's ochtends en om vijf uur 's middags. De melkwagen komt om de twee dagen de koeltank legen.

Marianne werkt in het winkeltje. In de lente heeft Siegfried de vroegere bergruimte naast de keuken omgebouwd tot een kleine boerderijwinkel. Hij is echt heel klein, amper negen vierkante meter. Een witgeverfde smalle deur die in de zomer openstaat, leidt naar de raamloze ruimte, met tegen de muren eenvoudige schappen van planken uit de eigen zagerij die met bijenwas zijn ingewreven. Alles wat de boerderij produceert is er te koop: eieren, melk, brood – door Frieda gebakken –, vlees en worst van schapen, koeien en kippen, wat groenten en fruit, sokken van eigen wol en later, in de advent, ganzen. Schapen en koeien

worden buitenshuis geslacht, maar kippen en ganzen in de kelder.

Als je de winkel binnenkomt, klinkt het donkere gelui van een windgong, het eerste wat Marianne in het Westen heeft gekocht, een paar maanden nadat de grens opening. Dat was hier op de boerderij haast onopgemerkt voorbijgegaan. Ze hadden naar de televisie gekeken, de beelden uit Berlijn gezien alsof ze uit een ander land kwamen, Frieda had gezegd: ‘Dat ik dat nog mag meemaken...’, Marianne had gehuild en Siegfried geknikt. De hele tijd bewoog hij zijn grote schedel op en neer, en toen was hij de dieren gaan voeren. Zo vertelt Johannes het, die toen nauwelijks te houden was en er het liefst meteen heen was gereden. Maar Siegfried had hem niet laten gaan.

We zitten aan tafel, aan de kop Siegfried en Frieda, aan de lange zijde, met de rug naar het raam, Alfred en Marianne, en ik tegenover hen. De zonen zijn nog op school. Siegfried is ondanks zijn uitputting goedgeluimd. Hij werpt zijn vrouw een dubbelzinnige blik toe. Ze glimlacht stilletjes. Het is zomer 1990. Hooitijd.

’s Middags staan we allemaal met hooivorken in een van de grote weilanden bij de rivier. Siegfried, Frieda, Marianne, Lukas, Johannes, ik en Alfred.

Alfred is al zijn hele leven hier. Hij heeft de boerderij maar één keer een paar weken verlaten.

Alfreds moeder Marie was keukenmeid geweest en was in 1933 met de knecht Alwin getrouwd. Vijf maanden later kwam Alfred ter wereld. Frieda was toen al drie jaar; er zijn foto’s van haar. Een klein, mollig meisje was ze, met dikke vlechten en een grote passie voor de kleine Alfred. Ze was

de jongste van de twee zusjes Schenke. Anneliese ging al naar school, terwijl Frieda van 's ochtends tot 's avonds de kleine Alfred over het erf zeulde, hem tussen weidebloemen neervlijde of hem in een kleine kruiwagen door de moestuin duwde. Frieda's broertjes, drie en vijf, waren allebei aan een zware griep gestorven. Ze werden na hun dood in hun zondagse kleren gestoken, op een wit laken gelegd en door de meester-fotograaf uit het stadje G. voor het eerst en het laatst gefotografeerd. De ingelijste foto's werden in de mooie kamer gehangen, boven de buffetkast met het tafellinnen.

Het zweet stroomt over mijn gezicht. Met tegenzin loop ik terug naar het huis en bind zoals de andere vrouwen een hoofddoek om. Mijn ogen branden van het rondvliegende hooistof, mijn benen – bezaaid met muggenbeten en opengehaald door het hooi – jeuken vreselijk. De hooivork lijkt ondraaglijk zwaar. Frieda, ondanks haar zestig jaar, zwoegt onvermoeibaar en zonder klagen verder. Ook Marianne werkt stil door. Johannes werpt me een waarschuwende blik toe; het is hoogstens vier uur, we zullen nog uren bezig zijn. Ik zie hoe Alfred een kleine zakflacon uit zijn broekzak haalt en die heimelijk maar genietend leegdrinkt. Ook ik heb dorst, en Frieda moet gedachten kunnen lezen. Ze stopt even met werken, leunt op haar hark en roept me toe: 'Gaat u maar een paar flessen water voor ze uit de keuken halen, en boterhammen. We houden een pauze.'

'Ja, doe ik!' roep ik naar haar terwijl ik door de weilanden naar het huis ren.

Wanneer ik terugkom, gieren de machines in de zagerij. Wij vrouwen zijn nu alleen op het weiland. Dat wil zeggen,

niet helemaal alleen, Alfred is er ook nog, maar die telt niet mee. Het enige eigen aan Alfred is zijn drankzucht, die even zwijgend wordt geaccepteerd als haast alles hier. Voor de rest is hij Frieda's onderdaan; dat is hij al sinds de tijd toen Frieda hem kriskras over het erf sleurde en haar kinderlijk onbeholpen zorgen aan de baby van de meid wijdde. Nu is het veel te laat voor een gebaar van emancipatie. Zonder eigen vrouw en kinderen is Alfred een aanhangsel geworden van de familie, die hem haast als een eigen zoon behandelde. Hij was immers de enige jongen na de dood van de twee broertjes Schenke, en gedreven door een zekere hoop lieten zijn biologische ouders hun zoon meer en meer over aan de hoede van Ingeborg en Wieland Schenke, Frieda's ouders. Frieda hield oneindig veel van de kleine Alfred, en wie weet, dachten ze vermoedelijk, misschien zou ze later ook nog van hem houden als het tijd werd om te trouwen en de hoeve over te nemen. En inderdaad wordt er nog altijd gefluisterd dat Volker, Frieda's oudste, de zoon van Alfred is. Drinken doet hij in ieder geval ook. Maar uiteindelijk is ze getrouwd met de Brendelzoon, Heinrich, een krachtige en knappe spruit uit het gezin van de dorpsleraar. Ook hij speelde al als kleine jongen vaak op de boerderij, en ook hem bemoederde de kleine Frieda met een onbarmhartige hartstocht, die later, toen Frieda bijna zeventien was, omsloeg in opofferingsgezinde liefde. En later werd de Schenkehoeve omgedoopt tot Brendelhoeve.

Kort na het huwelijk met Heinrich, in 1948, kwam Frieda's eerste zoon Volker ter wereld. Een paar weken voor de geboorte verdween Alfred opeens – een aanwijzing in verband met het mogelijke vaderschap van de weggelopene? Frieda ontkende het in alle toonaarden, en dus werd het stilzwijgen bewaard over de onwelkome vermoedens. Een